

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 76 Şubat 2021 & Volume: 14 Issue: 76 February 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ULUSLARARASI BOYUTLARI İLE YAŞLI BAKIMI VE SOSYAL HİZMET ELDERLY CARE AND SOCIAL WORK FROM INTERNATIONAL ASPECTS

Seda TOPGÜL*

Öz

Dünya genelinde nüfus hızla yaşlanma eğilimini sürdürmektedir. Doğum oranlarının azalması ve yaşam süresinin uzaması demografik yaşlanmaya etki eden en önemli gelişmelerdir. Yaşam sürelerinin uzaması, bakıma muhtaçlık riskinin de artmasına yol açmaktadır. Toplumsal yaşlanmanın uluslararası nitelikte bir sosyal problem olarak kabul edilmesi, bakıma muhtaç yaşlıların çoğalması ile bağlantılıdır. Toplumsal yaşlanma sosyal sistemi çökertebilecek bir sorun ve sosyal güvenlik sistemleri üzerinde büyük bir mali yük olmaktadır. Bu yüzden kendi yaşamını kendi iradesi ile sevk ve idare edemeyenleri de sosyal sistemin içinde anlamlı bir yaşam sürdüreceği şekilde entegre etmek gerekmektedir. Bu çalışma yaşlılığı sadece fonksiyon kayıplarına indirgmeden ele almaktadır. Katılımcı, aktif ve itibarlı olarak toplumdaki işlevlerini sağlayan yaşlı bireylerin uluslararası boyutları ile haklarını incelemektedir. İnsan hakları resmi beyanlarının uluslararası sosyal politikada muazzam bir çeşitliliği bulunmaktadır. Ancak bu çeşitlilik içerisinde doğrudan yaşlı haklarına ilişkin bir sözleşme bulunmadığı gibi yaşlı bakımını kapsayacak haklarda bulunmamaktadır. Bu tartışma çerçevesinde araştırma yaşlı haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerdeki dolaylı hakları değerlendirerek, bir yaşlı hukuku oluşturulması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlı Hukuku, Yaşlılara Yönelik Uluslararası Sosyal Politikalar, Yaşlı Hakları, Yaşlı Bakım Hakkı.

Abstract

The population continues the tendency to age rapidly worldwide. Decreasing birth rates and prolonging life span are the most important developments affecting demographic aging. Prolonging life span also leads to an increased risk of nursing neediness. The acceptance of social aging as an international social problem is related to the increase in the number of elderly people in need of care. Social aging is a problem that can undermine the social system and it is a major financial burden on social security systems. Therefore, it is necessary to integrate those who cannot manage their own lives in a way to lead a meaningful life in the social system. This study examines the old age without reducing it to the functional losses. The participant examines the international dimensions and rights of elderly individuals, who actively and reputably fulfill their functions in the community. Official human rights declarations have an enormous diversity in international social policy. However, there is no convention for the rights of the elderly, nor does any rights to elderly care in this diversity. Within the framework of this discussion, the study emphasizes the necessity of establishing an elderly law by evaluating the indirect rights in international conventions on elderly rights.

Keywords: Old Age, Elderly Law, International Social Policies for Elderly, Elderly Rights, Right to Elderly Care.

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Manavgat Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0003-1649-1732

GİRİŞ

Ölüm ve doğumlar demografik değişim denen olgunun motorları olarak görev görmektedir. Bireyler gerek dünyaya gözlerini açtığına gerekse de dünyaya gözlerini kapadığına demografik anlamda ufak da olsa dünyada değişime sebep olmaktadır. Demografik değişimler ise sosyal devletlerin yeni düzen ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu düzen ihtiyacı üretilen sosyal politikalarla sağlanmaktadır (Tufan, 2016, 51). Sosyal politika geleneklere dayalı olarak bir evrim içerisinde oluşan yoksul, yaşlı, çocuk gibi güçsüz kesimlere yardımlardan başlayarak kişisel ve toplumsal dayanışmalara kadar uzanan devletin yeni görevler yüklenmesine yönelik oluşumlardır (Talas, 1992, 13). Sosyal politikalar toplumların gelişmişlik düzeylerine, devletlerin ideolojilerine ve zamana göre kapsam ve içeriği değişen sosyal içerikli politikaların bütünüdür. İnsan hakları ve demokrasi ile doğrudan bağlantılı olan sosyal politikalar devletlerin siyasi hâkimiyet alanları ile sınırlı kalmaktadır. Bu yüzden uluslararası geçerliliği olan ilke ve normların oluşturulması, uluslararası alanda eşitliği ve sosyal adaleti sağlayarak uluslararası düzeyde mevzuat oluşumunu gerekli kılmaktadır (Tokol, 2013, 3-5). Çeşitli uluslararası örgütler tarafından oluşturulan sözleşmeler, bildirgeler, sosyal şart gibi çeşitli belgeler uluslararası sosyal politikaların oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bu belgelerde yaşlı hakları ve yaşlı bakımına ilişkin doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli maddeler bulunmaktadır. Yaşlı bireylerin sahip olduğu temel haklar, yaşamın doğal bir evresi olan yaşlılık evresinde de bulunmaktadır (Topgül, 2020c, 213). Yaşlı bireylerinde haklarının olduğundan hareketle, çalışma uluslararası belgeler ışığında yaşlı haklarını uluslararası düzeyde incelemektedir.

1. ULUSLARARASI BELGELERDEKİ VE SÖZLEŞMELERDEKİ YAŞLI BAKIMINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

İnsan ömrünün uzamasına ve doğum oranlarındaki azalışa bağlı olarak yaşlı nüfus hem sayısal hem de oransal olarak artmıştır. Yaşlı nüfus sayısının artışı ile sosyal güvenlikle aile yaşamına kadar toplumun bütün yönleri etkilenmektedir (Topgül, 2020b, 23). Bu durum ülkelerin bazı önlemleri almasını da beraberinde getirmektedir. Ulusal sosyal politika önlemlerinin kimi zaman uygulayanlar aleyhine bir durum yaratacağı endişesi uluslararası sosyal politikaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Uluslararası sosyal politikalar aynı zamanda, ulusal sosyal politikaların gelişmesini sağlayacağı gerçeğini de göstermektedir (Güven, 2013, 161).

Yaşlanma hem birey hem toplum için doğal bir süreçtir. Bu süreçte toplumun diğer kesimleri gibi yaşlı bireyleri sosyal yaşama dâhil etmek önem taşımaktadır (Topgül, 2016, 384). Sadece ulusal düzeydeki çabalar değil uluslararası çabalarda gerekmektedir. Uluslararası düzeyde yaşlıların haklarını düzenleyen özel sözleşmeler bulunmamasıyla birlikte, özellikle insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde, yaşlı haklarına ve yaşlı bakımına ilişkin bazı haklar düzenlenmiştir.

1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bildirge hukuken bir bağlayıcılığı olmayan tavsiye niteliğindedir. Bağlayıcılığı bulunmayan bu bildirgenin temel özelliği ise, insan haklarını ulusal düzeyden evrensel düzeye çıkararak ilk belge niteliği taşımasıdır (Tokol, 2013, 78). İnsan haklarına ilişkin temel bir belgedir. Bildiri, yaşlı bakımının bir insan hakkı olmasından kaynaklı doğrudan ve dolaylı düzenlemeleri içermektedir.

-Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına ilişkin 1., 2. ve 7. Maddeleri, yaşlı bireylerin toplumdaki diğer tüm bireyler gibi diğer tüm haklardan eşit bir şekilde yararlanabilmeleri ve ayrımcılığa karşı korunmalarına ilişkindir. Ayrımcılığı düzenleyen 2. Maddede yaşa dayalı ayrımcılığın özel olarak sayılmaması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul edildiği 1948 yılında, nüfusun yaşlanmasının henüz bir sosyal sorun olarak değerlendirilmemesi ile açıklamak mümkündür. Ancak ayrımcılığın yaşa dayalı ayrımcılığı¹ da kapsadığını söylemek mümkündür (Gökçeoğlu Balcı, 2017, 136).

¹ Yaşlı ayrımcılığı kavramı ilk kez Amerika Ulusal Yaşlılık Enstitüsü Başkanı Robert Butler tarafından 1969 yılında tıpkı cinsiyet ya da ırk ayrımcılığı gibi eyleme dönüşebilen bir ideoloji türü olarak kullanılmıştır. İfade ileri yaşta kişilere yönelik önyargılı tutum ve davranışları ifade etmektedir. "Ageism" olarak ifade edilen kavram diğer ayrımcılık türlerinden bir yönü ile ayrılmaktadır. Örneğin ırk ya da cinsiyet ayrımcılığında birey kendi ırkını ya da cinsiyetini değiştiremez iken, yaşlılığı yaşam döngüsü içerisinde deneyimleyebilecektir. Bu yüzden diğer yaşlılık türlerinden farklılaşmaktadır (Çilingiroğlu ve Demirel; 2004, 227-228).

-Sosyal güvenliğe ilişkin 22. Ve 25. Maddeleri yaşlı bakımının sosyal güvenliğin bir parçası olmasından hareketle doğrudan yaşlı bakımına ilişkin maddeler olmaktadır.

Bildirinin 22. Maddesi; *“Herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır; ayrıca onuru ve kişiliğinin serbestçe gelişmesi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ulusal çaba ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgüt ve kaynakları ile orantılı olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.”*

Yaşlı bakımı da insan onurunun ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli temel haklardan olup, bakım gereksiniminin yerine getirilmemesi yaşlı bireylerin insan onurunu zedeleyecektir. Tufan (2014, 107) bu noktada, yaşlılığın refah düzeyi yüksek ülkelerde çok boyutlu ve çok katmanlı bir kavram olarak değerlendirildiğini, ancak gelişmekte olan ülkelerde yaşlılığın tek katmanlı bir sağlık sorunu olarak ülkeleri tehdit ettiğini belirtmektedir.

Bildirinin 25. Maddesinde; *“Herkesin gerek kendisi gerek ailesi için yiyecek, giyim, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetlerde dâhil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık veya geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksun bırakacak başka durumlarda güvenliğe hakkı vardır”* denilmektedir. 25. Madde gereğince, yaşlı bireylerin sosyal bakım uygulamalarından, sosyal yardımlardan ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı bulunmaktadır. Ayrıca yaşlılığın sosyal bir risk olduğu göz önüne alındığında, yaşlılık nedeni ile çalışma yaşamı dışında kalan yaşlılarında yaşlılık aylığı alabilmeleri bir sosyal güvenlik hakkıdır. Bu temel çerçevenin ardından *“Sosyal Refah ve Gelişme Bildirgesi”* 1969 yılında 11. Maddesi ile; *“sosyal güvenlik ve sosyal refah hizmetlerinin yaşlılık ve güçsüzlük halini de kapsamına, yaşlıların ve ailelerinin uygun standartlarda yaşama hakkını koruyacak, refahlarını sağlayacak düzenlemelerin yapılması..”* öngörülmüştür (Kalınkara, 2016, 299).

Sosyal güvenlik hakkı yaşama hakkını düzenleyen 3. Madde ile de doğrudan ilişkilidir. Bildirinin 3. Maddesi, *“Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır”* denilerek yaşlı bakımındaki ihmaller, yaşlı bireylerin yaşam hakkının ihlali anlamına da gelmektedir (Gökçeoğlu Balcı, 2017, 137).

Yaşlı bakımı ailenin korunması ile de yakından ilişkilidir. Bildirinin 16. Maddesi, *“Aile, toplumun doğal ve temel birimidir, toplum ve devlet tarafından korunma hakkı vardır”* bakım görevini yerine getiren aile üyelerinin devlet tarafından desteklenmesi bir gerekliliktir.

Bildirinin 8. Maddesi, *“Herkesin anayasa veya yasa ile kendisine tanınmış olan temel haklarını çiğneyen işlemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler önünde etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır”*, denilmektedir. Yaşlı haklarına ilişkin bütün maddelerden hareketle, sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler kapsamında yaşlı bakımı bir hak ve bu haktan yoksun bırakılmak ise yargıya başvurmak hakkı sağlamaktadır.

1.2. Birleşmiş Milletler’ in (BM) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler’in Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarına İlişkin Sözleşmesi BM Genel Kurulu’nda 16 Aralık 1966 yılında kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde kabul etmiş ve 11 Ağustos 2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlamıştır. Onay belgelerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne tevdi etmiş ve 23 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir (TBMM, 2003). Sözleşmenin 2/2. Ve 9. Maddeleri (İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2003) yaşlı hakları ve yaşlı bakımına ilişkindir.

Sözleşmenin 2. Maddesinin 2.bendinde, *“Bu sözleşmeye taraf devletler, bu sözleşmede belirtilen haklarını renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım gözetilmeksizin uygulanmasını taahhüt eder”* şeklindedir. BM’nin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde olduğu gibi imzalandığı dönemde toplumsal yaşlanmanın sosyal bir sorun olarak ele alınacak düzeyde olmaması dolayısıyla doğrudan yaşa dayalı ayrımcılık yer almamaktadır. Buradaki *“başka bir statü bakımından”* ifadesi yaşa dayalı ayrımcılığı kapsayıcı şekilde yorumlanabilmektedir.

Sözleşmenin 9. Maddesi, *“Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin sosyal sigorta da dâhil olmak üzere sosyal güvenlik hakkını tanırlar”* denmektedir. Yaşlıların sigorta hakkı denildiğinde akla gelen yaşlılık sigortasıdır. Yaşlılık sigortası aynı zamanda sağlık sigortasının kapsamına girmektedir. Her yaşlı birey ise, yaşlılık sigortası kapsamındaki haklardan yararlanamamaktadır. Bu madde gereğince yaşlıların sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden yararlanabilmesi yaşlılar için bir hak niteliğindedir (Gökçeoğlu Balcı, 2017, 139).

1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Düzenlemeleri

Uluslararası Çalışma Örgütü Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1919’da imzalanan Versay Barış Antlaşması ile sosyal sorunlar için reformların uluslararası düzeyde belirlenmesi ve uygulanması amacı ile

kurulmuş bir kuruluştur. Çalışma yaşamında dezavantajlı² gruplara yönelik düzenlemelerin olduğu çok sayıda sözleşme ve tavsiye kararı bulunmaktadır. Özellikle yaşlı bireylere yönelik doğrudan ve dolaylı kararlar bulunmaktadır. Ekonomik anlamda yaşlanma riskini güvence altına alan 35 sayılı Yaşlılık Sigortası (Sanayi) Sözleşmesi, 36 sayılı Yaşlılık Sigortası (Tarım) benzer şekilde yaşlı birey dışında hak sahiplerini de korumaya yönelik 128 sayılı Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımlarına İlişkin Sözleşme bulunmaktadır. Yaşlılığı beş fizyolojik (hastalık, analık, malullük, ölüm) riskten biri olarak kabul eden önemli bir Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmesi ise 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları sözleşmesidir (Gökçek Karaca, 2019, 262-263).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sosyal güvenliğe ilişkin asgari standartlarını belirlediği 102 sayılı sözleşme 28 Haziran 1952 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeyi 29 Temmuz 1971 yılında 1451 sayılı karar ile uygun bulunmuştur. Sözleşme 1 Nisan 1974 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilerek, 15 Ekim 1974 tarihinde resmi gazetede yayımlanmıştır. Sözleşme Türkiye'de 29 Ocak 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir (ILO, 2015)

Sözleşmenin 5. Bölümünde madde 25-30. Maddeleri arasında ihtiyarlık yardımları düzenlenmiştir. Sözleşmenin 25. Maddesi ile sözleşmeyi imzalayan devletlerin ihtiyarlık yardımları yapılmasını teminat altına aldıkları belirtilmektedir. Sözleşmenin 26. Maddesi yapılacak ihtiyarlık yardımlarının yaş haddinin 65'in üstünde olmaması gerektiği ve yaşlı kişilerin çalışma güçleri göz önünde bulundurularak yaş haddinin yetkili mercilerce belirlenebileceği ifade edilmektedir. Dünya nüfusunun hızla yaşlanması³ sosyal güvenlik sistemleri üzerinde yük oluşturmaktadır. Yaşlanan nüfus emeklilik harcamalarını arttırdığı için kamu harcamaları ile arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Jager ve Schmidt, 2016; Sanz ve Velazquez, 2007; Tepe ve Vanhuysse, 2009; Gonzalez-Eiras ve Niepelt, 2007). Bu yüzden emeklilik yaşı birçok ülke mevzuatında ileri yaşlara yükseltilmiş durumdadır⁴. Aynı zamanda yaşlı nüfusun artışı sosyal güvenlik sistemlerinde sağlık harcamalarını da arttırmaktadır (Getzen, 1992; Yang, Norton ve Stearns, 2003). Yaşlılık ile birlikte sağlık sorunlarının artması nedeni ile yaşlı bireylerin sağlık yardımları hakkı hayati önemdedir.

Sözleşmede sağlık yardımlarının düzenlendiği 10. Madde,

"I) Evde yapılacak muayeneler dâhil, pratisyen hekimler tarafından yapılacak muayene ve tedaviler;

II) Mütehassıs hekimler tarafından, hastanelerde yatarak veya ayakta yapılacak muayene ve tedavilerle hastane dışında sağlanabilecek tedaviler

III) Hekim reçetesiyle lüzum gösterilen ilaçların temini;

IV) Lüzumu halinde, hastaneye yatırma" şeklindedir. Bu nokta da yaşlı bireylerin sağlık yardımlarının evde yapılacak muayeneler şeklinde düzenlenmesi, evde sağlık bakımı hizmetlerinin de asgari koşul olarak kabul edilmesi şeklinde değerlendirilebilir. Bu yüzden yaşlı bireylerin evde bakım hakkı da temel hak olarak değerlendirilebilir.

1.4. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı ekonomik, sosyal, politik hakları koruyan ve garanti altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tamamlayıcısı olan bir sözleşmedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi temel haklar olan birinci kuşak hakları güvence altına alırken, Avrupa Sosyal Şartı ikinci kuşak hakları garanti altına almaktadır. Birinci kuşak haklar temel haklar olarak da bilinen işkence yasağı, zorla çalıştırma ve köleliğin yasaklanması, yaşama hakkı, adil yargılanma hakkı ve güvenlik ve hürriyet hakkıdır. İkinci kuşak haklar ise çalışma yaşamını ilgilendiren temel haklardır. Bunlar; örgütlenme özgürlüğü, sosyal güvenlik hakkı, çalışma hakkı, adil ücret haklarıdır. Çalışma yaşamını ilgilendiren temel hakları güvence altına alan Avrupa Sosyal Şartı Avrupa Konseyi üye devletleri tarafından 1961 yılında imzaya açılarak, 1965 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye Avrupa Sosyal Şartını 1989 yılında imzalamıştır. Avrupa Sosyal Şartı 1996 yılında yeni

² Dezavantaj kelimesi dilimize Fransızcadan geçmiş olup, olumsuzluk durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Dezavantajlı demek engelli olmayı engellenmiş olmayı anlatmaktadır (Doğan'dan akt. Abay, 2020, 197). Dezavantajlı gruplar aynı zamanda özel olarak korunması gereken gruplardır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) dezavantajlı grupları şöyle tanımlamaktadır: "Ekonomik durumları, cinsiyetleri, etnik veya dinsel kökenleri, dinleri veya politik statüleri nedeni ile toplumsal ve ekonomik entegrasyon şansları diğer insanlara göre daha düşük olan kimselerden oluşur. Bunlar toprak mülkiyetine veya başka gelir getiren araçlara sahip olmayan ve genellikle sağlık, konut ve eğitim gibi temel kültürel ve toplumsal kaynaklardan yoksun kalan ya da yoksun bırakılan grup ya da kimselerdir" (Görgün Baran, 2017, 3).

³ Kadın başına doğum oranı 27 Avrupa Birliği ortalaması 2018 yılı için 1.55 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye için ise 2018 yılı ortalaması 1.99 olmuştur (Eurostat, 2020).

⁴ Emeklilik yaşı İtalya, Portekiz, İrlanda, Hollanda 66 yaş, Yunanistan ise 67 yaş olarak belirlenmiştir (Hürriyet, 2019).

hakları kapsamına alarak, 1996 yılında Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı olarak imzaya açılmıştır (Erdoğan, 2008, 123-124). Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı 6 Ekim 2004 tarihinde imzalamış ve Türkiye bakımından 1 Ağustos 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın II. Bölümünün 1. , 2/1-2 ve 2/4-7. , 3. , 4/2-5. , 7. Ve 31. Maddelerini kabul ettiğini beyan etmiştir (İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2007).

Şartın doğrudan yaşlı bireylere yönelik hükümleri "Yaşlıların Sosyal Korunma Hakkı" başlığı ile 23. Maddede düzenlenmiştir. Şartın 23. Maddesine göre; akit taraflar yaşlıların sosyal korunma hakkını etkili biçimde kullanmaları amacı ile kamu ve özel örgütler işbirliği yapacaklardır.

"Özellikle yaşlılara,

- a. İyi bir yaşam sürmeleri ve kamusal, sosyal ve kültürel yaşama etkin olarak katılmalarına olanak sağlayan yeterli kaynakları;
- b. Yaşlılar için var olan hizmetler ve kolaylıklar ve onların bunlardan yararlanma olanakları konusunda bilgi sağlamak yoluyla, yaşlıların olabildiğince uzun bir süre toplumun bütün haklara sahip üyesi olarak kalabilmelerine olanak sağlamayı taahhüt ederler.

Diğer taraftan yaşlılara,

- a. Gereksinimlerine sağlık durumlarına uygun konutlar ya da konutlarının buna uygun hale getirilmesi için yeterli destek sağlamayı;
- b. Durumlarının gerektirdiği sağlık bakım ve hizmetleri yoluyla yaşlıların kendi yaşam biçimlerini özgürce seçmelerine ve alıştikları çevrede yaşamlarını istedikleri ve yapabildikleri sürece bağımsız olarak sürdürmeye olanak vermeyi taahhüt etmektedir. Ayrıca Kurumlarda yaşayan yaşlılara, özel yaşamlarına saygı içinde, uygun yardım ve bunların kurumdaki yaşam koşullarına ilişkin kararlara katılmalarını sağlamayı amaçlayan önlemler almayı ya da bunları özendirme taahhüt ederler" (m. 23).

Diğer yandan sağlığın korunması hakkını düzenleyen 11. Madde, sosyal güvenlik hakkını düzenleyen 12. Madde, sosyal ve tıbbi yardım hakkını düzenleyen 13. Madde ile 14. Maddede düzenlenen sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı hükümlerinde de dolaylı olarak yaşlı bakımını ilgilendiren maddelerdir (Resmi Gazete, 2007). 11. Madde sağlığın korunması amacı ile sağlığı bozan nedenleri ortadan kaldırmak, kazalar açısından gerekli önlemleri alabilmek ve sağlık konusunda kişisel sorumluluk duygusunu geliştirmek adına gerekli eğitim ve danışma hizmetlerinin alınmasını desteklemektedir. Sosyal güvenlik hakkını düzenleyen 12. Madde ile, sosyal güvenlik hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını düzenlemek amacı ile sosyal güvenlik sistemlerinin etkinliğini arttırmak ve vatandaşların kendi aralarında eşit muamele görmelerini taahhüt etmektedir. Bu madde çerçevesinde açıkça belirtilmese bile yaş ayrımcılığının yasaklandığını belirtmek mümkündür. Sosyal ve tıbbi yardım hakkını düzenleyen 13. Madde, sosyal ve tıbbi yardım noktasında kişisel ya da ailevi mahrumiyetleri önlemek ve kişisel yardımları kamusal ve özel hizmet eli ile herkese ve yeterli sağlanmasını düzenlemektedir. Sosyal hizmet yöntemleri toplumda bireylerin ve toplumların refahının gelişimine ve sosyal çevreye katkıda bulunacak hizmetlerin teşvik edilmesini sağlamaktadır.

Avrupa Sosyal Haklar Komitesi Avrupa Konseyi'nin hükümlerinin denetimini yaşlı hakları açısından 2009, 2013 ve 2015 yıllarında gerçekleştirmiştir. Bu denetimlerde özellikle Türkiye'de yaşlıların yasal durumu ve istihdam dışında ayrımcılığa ilişkin yasal düzenlemelerin bulunmaması nedeni ile eleştirilmiştir. Buna göre, Türkiye'de yaşa dayalı ayrımcılığa yönelik yasal koruyucu düzenlemeler bulunmamaktadır. Yaşlıların geçim kaynaklarının yeterliliği konusunda yoksulluk eşliğinin üstünde olup olmadığına yönelik denetleme eksikliği bulunmaktadır⁵ (Gökçeoğlu Balcı, 2017,146-149). Emekli maaşı ya da yaşlı aylığı şeklindeki gelirin yaşlı bireylerin yaşam standartlarını karşılaması önem taşımaktadır (Buz, 2015, 276).

20.04.2016 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile mevzuatımız Şart'a uygun hale getirilmiştir.

⁵ Yaşlı yoksulluğu açısından Arun'un (2019) yaptığı değerlendirmede Türkiye'deki en büyük sorunun zenginleşmeden yaşlanmak olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'de yaşlıların hane halkı gelirleri ya sabit kalmakta ya da azalmaktadır. Türkiye'de yaşlı yoksulluğu oranı yüzde 16-17 civarındadır (Arun, 2019).

2. ULUSLARARASI SOSYAL POLİTİKALARDA YAŞLI HAKLARINA VE YAŞLI BAKIMINA İLİŞKİN İLKELER

Uluslararası bağlayıcı niteliği olmamasına rağmen uluslararası yaşlı hakları sözleşmesinin temelini oluşturacak pek çok belge bulunmaktadır. Bu belgeler uluslararası sosyal politikanın temel esaslarını oluşturmaktadır. Bunların en önemlileri BM Genel Kurulu tarafından onaylanan 1982 tarihli Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı ve 2002 tarihli Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planı'dır. Eylem planları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için değişmektedir. Örneğin, gelişmiş ülkelerin sosyal politikaları için Viyana Eylem Planı oluşturulmuşken; gelişmekte olan ülkeler için Madrid Eylem Planı oluşturulmuştur. Ayrıca BM Genel Kurulu 1991 yılında Yaşlılar için BM ilkelerini onaylamıştır. Bu ilkeler; bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibardır (Gökçeoğlu Balcı, 2017, s. 166). Bu ilkelereki temel amaç yaşlılığı değiştirmek yerine yaşlanma kavramını değiştirmek ve yaşlı bireyleri kendi kendine yeter duruma getirmektir (Topgül, 2020a, 992). Birleşmiş Milletler 1999 yılını da Yaşlılar Yılı ilan etmiştir.

1982 tarihli Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı yaşlı haklarına yönelik çeşitli eylem ve uygulama politikalarını ortaya koymaktadır. Çeşitli ilkeler çerçevesinde yaşlılara dair sağlık alanından yaşlı tüketicilerin korunmasına, aile, barınma ve çevreden sosyal refahın geliştirilmesi amacı ile gelir teminatına ve istihdama kadar 61 farklı öneride bulunarak hükümetlerin ulusal ve uluslararası işbirliğinin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1991 yılında günümüzde yaşlı hakları olarak bilinen BM Yaşlılara Dair Prensipleri ortaya koymuştur. Buna göre yaşlılara dair BM ilkeleri (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020);

- *Bağımsız yaşam*; yaşlı bireylerin aile yardımı, toplumsal destek ya da gelir desteği ile kendilerine yetecek yiyecek, giyecek, barınma imkânları ve sağlık hizmetlerine erişimini ifade etmektedir. Ayrıca yaşlı bireyler çalışma fırsatı ve gelir getirici diğer fırsatlara sahip olabilmelidir. İşgücünden ne zaman çekileceğine dair kararı kendisi alabilmelidir⁶. Yaşlı bireyin kendisine uygun eğitim ve öğretime erişim olanağı bulunmalıdır. Bununla birlikte mümkün olduğunca uzun süre evde kalabilmeleri ve güvenli ortamlarda yaşayabilme olanaklarının bulunması sağlanmalıdır.
- *Katılım*; yaşlı bireylerin toplumun bir parçası olduğunun bilincinde olması amacı ile toplumun bir parçası olarak kalmasının sağlanması ve bunun için bilgi ve tecrübelerini genç kuşaklarla paylaşabilmesinin sağlanmasıdır. Yaşlı bireyler yeteneklerine uygun olarak gönüllü şekilde kamuya hizmet etmesi için gerekli fırsatları sunulması ve dernek kurabilme ya da hak arama girişimlerini başlatabilme çalışmalarında yer alabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu sayede yaşlıların değerini bilebilmek, yaşlı bireylerin tecrübe, bilgi ve insanlıklarından yararlanabilmek mümkün olabilecektir (Tufan, 2017, 64).
- *Bakım*; yaşlı bireylerin bakım ve korumadan yararlanma hakkını içerir. Yaşlı bireyler sosyal koruma, bakım ve bağımsızlık ihtiyaçlarını karşılayabilmek için önleyici ya da geciktirici olarak sağlık hizmetlerine erişebilme hakkına ve bu konularda sosyal ve hukuki hizmetlerden faydalanabilme hakkına sahiptir. Ayrıca gerektiği takdirde kurumsal bakım hizmetlerinden de uygun düzeyde yararlanabilmelidir. Kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan yaşlı bireylerin onurlu olarak yaşamını sürdürmesi, inanç ve mahremiyetlerine saygı gösterilmesi ve temel özgürlüklerden yararlanabilmesine olanak tanınmalıdır.
- *Kendini gerçekleştirme*; yaşlı bireylerin potansiyellerini fark edebilmeleri amacı ile kültürel, manevi, eğlence odaklı ya da eğitimsel kaynaklara erişim imkânlarının sağlanmasıdır.
- *İtibar*; yaşlı bireylerin yaş, cinsiyet, etnik köken, ırk, mezhep ya da engellilik gibi herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan eşit muamele görme ve zihinsel ve bedensel istismardan uzak güvenli ve onurlu bir yaşam sürmeleridir.

Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı'ndaki ilkeler Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Komitesi'nin yaşlıların ekonomik sosyal ve kültürel haklarına ilişkin 6 No'lu genel yorumuna esas teşkil etmiştir. Buna göre Birleşmiş Milletler bünyesinde ayrı bir yaşlı hakları sözleşmesinin olmaması, sözleşmelerin yapıldığı dönemde nüfusun yaşlanmasının ciddi bir sorun olacağına öngörülememesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum ayrımcılık türleri arasında yaşa dayalı ayrımcılığın sayılmamasına neden olmuştur. Yaşa dayalı ayrımcılığın ayrımcılık türleri içerisinde sayılmaması durumun göz ardı edilmesinden

⁶ Yapılan araştırmalar özellikle çalışma yaşamında 40 yaşından sonra işten çıkarma ve işe alımlarda bireylerin ayrımcı uygulamalara maruz kaldığını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Topgül, S. (2016). Çalışma yaşamında yaşlı ayrımcılığı mı yaş ayrımcılığı mı? *Sosyoloji Dergisi*, 36, 373-391.

değil, nüfus yaşlanmasının ciddi bir sorun olacağına öngörülememesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla sözleşmelerdeki ayrımcılık yasağının yaşa dayalı ayrımcılığı da kapsadığının altı çizilmektedir (Uyar, 2006, s. 168).

2002 tarihli Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planında yaşlıların işlevlerini ve topluma katkılarını amaçlayan kalkınmadan eşit ölçüde yararlanmalarını sağlayacak çeşitli amaç, hedef ve taahhütler belirtilmiştir (Oktay Koçoğlu ve Bilir, 2002, 7-8). Bu amaç hedef ve taahhütler şu şekildedir:

- Yaşlı bireylerin insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tam olarak tanınması amacı ile yaşlılıkta yoksulluğun ortadan kaldırılması ve güvenli yaşlanmanın sağlanması
- Yaşlı bireylerin gönüllü çalışmalar dâhil olmak üzere gelir getirici işlerle topluma etkin katılımlarının sağlanması
- Yaşlı bireylerin ayrı bir grup olmadığı göz önüne alınarak yaşam boyu öğrenme süreçlerinden yeterince istifade edebilmelerinin sağlanması
- Yaşlı bireylere yönelik her çeşit ayrımcılığın ortadan kaldırılması
- Yaşlı bireylerde cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılarak cinsiyet eşitliğinin sağlanması⁷
- Kuşaklararası dayanışma ve karşılıklı ilişkilerin sosyal kalkınma için önemini kavranması
- Yaşlı bireylerin koruyucu ve rehabilite edici hizmetler ile korunması ve desteklenmesi
- Yaşlı bireyleri için hükümet, sivil toplum ve özel sektörün işbirliği yapması
- Yaşlanma ile ilgili bilimsel araştırmalarda yeni teknolojilerden yararlanılması
- Yaşlanmakta olan bireylerin farkındalıklarının artırılarak ihtiyaç duydukları konularda seslerini duyurmalarının sağlanmasıdır.

Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planının temel amacı; yaşlıların yaşam kalitesini, güvenlik, itibar, katılım temelinde iyileştirmek aynı zamanda da yaşlılık, gelişim ve bireysel refah için destekleyici resmi ve gayri resmi istemleri bağdaştıracak önlemler almaktır. Bu planın yönlendirici konusu ise; *her yaş için toplum*" fikridir (Sidorenko ve Walker, 2004, 156). Bu fikrin kapsadığı alanlar, insan hakları, güvenli ileri yaş, yaşlıların yetkilendirilmesi, kişisel gelişim, yaşam boyu kendini gerçekleştirme ve refah, yaşlılar arasında cinsiyet eşitliği, kuşaklararası dayanışma, yaşlıların sağlık bakımı, bakım desteği, uygulama sürecinde ana paydaşların ortaklık yapması, bilimsel çalışmalar ve uzmanlık, yaşlı azınlıkların ve göçmenlerin durumları seklindedir (Phillipson, 2006, 83).

Yaşlı hakları ile ilgili doğrudan ve dolaylı belgelerin yanı sıra koruma mekanizmaları içerisinde Birleşmiş Milletler bünyesinde yaşlılara dair çalışmalar yapan Birleşmiş Milletler Açık Uçlu Çalışma Grubu tarafından yaşlı bireylerin haklarını güçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışma grubuna ek olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi kuruluşlarda yaşlı hakları ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Diğer yandan yaşlılar için çalışan uluslararası sivil toplum örgütleri (HelpAge International) yaşlı haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından önemli çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Yanardağ, 2019, 180-181).

Yaşlı bakımı ve yaşlı haklarına ilişkin uluslararası sosyal politikaların temelde yaratmayı hedeflediği şey, yaşlı bireylerdeki yeterlilik dengesinin sağlanmasıdır. Yaşlı bireyin çeşitli alanlardaki bilgi, beceri ve yetenekleri ve bireyden beklenenler ile bir taraftan güvenlik diğer taraftan bağımsızlık arasındaki dengiyi kurabilmektir (Jasper'den akt. Tufan, 2018, 5). Bu şekilde yaşamın içinde olan yaşlılarla yaşlılık dönemleri anlamlı hale gelebilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşam beklentisinin artması "yaşlıların yaşlanması" sürecini de başlatmaktadır. Bu sosyal süreç zamana ve yaşa bağlı olarak bireylerin sosyal davranış, sosyal konum ve sosyal rollerinin değişmesi anlamına gelmektedir (Abay, 2007, 175). Bu yüzden yaşlanma stratejileri önem taşımaktadır. Yaşlı bireylerin sağlık, güvenlik ve sosyal katılımının bir arada olduğu psikolojik, fizyolojik ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi yaşlı bireylerin topluma uyumunu kolaylaştıracaktır (Topgül, 2019, 225). Yaşlı bireylerin yaşlarına göre belirli hak ihlalleri ile karşı karşıya

⁷ Yaşlılıkta ortaya çıkan eşitsizliklerde sosyal politikaların oluşumunda genel olarak maddi değişkenler ele alınmaktadır. Yaşlılıktaki medeni durum ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ise göz ardı edilmektedir. Türkiye'deki araştırmada en kırılgan kesimin yaşlı dul kadınlar olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıntılı bilgi için; Arun, Ö. ve Karademir Arun, B. (2011). Türkiye'de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(4), 1515-1527. Ayrıca, yaşlılığın kadınlığı, yaşlı nüfustaki kadınların sayısının hızla yükseldiği 75 yaşın üzerindeki nüfusun dörtte üçünün kadınlardan meydana geldiği belirtilmektedir (Ritter ve Hohmeier'den akt. Tufan, 2014, 689).

kaldığı bu yüzden de insan hakları tanımlamalarında yaşa özgü hakların yasalarda yer alması gerektiği vurgulanmaktadır. Evrensel insan hakları sözleşmeleri ile yaşlı bireylerin toplumun diğer bireyleri ile aynı haklara sahip oldukları varsayılsa da, yaşa özgü haklarının bulunmamasının ayrımcılığı güçlendireceği belirtilmektedir (Fredvang ve Biggs, 2012, 15). Diğer yandan insan haklarının evrenselliği göz önüne alındığında, yaşlı hakkı da dâhil bütün hakların insan hakkı olduğu ortadadır. Toplumun diğer bütün kırılgan kesimleri için (kadın, engelli vs.) geçerli olmakla birlikte, sahip oldukları güçlükler gözetilerek uygun düzenlemeler yapılması faydalı olacaktır. Nitekim yaşlı hakları kategorisine ayrıca gerek olmamakla birlikte, yaşlı hukuku gerekmektedir (Evren, 2018, 155). Yaşlı hukukunun oluşturulamamasının en önemli eksikliği ise bu alanda uluslararası bir sözleşmenin bulunmamasıdır. Yaşlılar dezavantajlı gruplar arasında, uluslararası sözleşmesi bulunmayan yegâne gruptur.

Uluslararası düzeydeki bir yaşlı hukukunun oluşturulmasının gerekli olmasının temel nedeni küresel yaşlanmadır. Sağlık hizmetlerinin artmasına bağlı olarak insan ömrünün uzaması, buna karşılık doğurganlık oranlarının düşmesi ile birlikte nüfus yaşlanmaktadır (Gökçeoğlu Balcı, 2017, 164-165). Küresel yaşlanmanın uluslararası nitelikte bir sosyal sorun haline gelmesi ise, bakıma muhtaç yaşlıların çoğalması ile bağlantılıdır. Yaşam sürelerinin uzaması bakıma muhtaçlık riskinin de artmasına yol açmaktadır. Bakım güvencesi ve bakım hizmetleri de sosyal sistemlerden beklenen başlıca fonksiyonlar haline gelmiştir (Tufan, 2014, 99). Dolayısıyla geniş bir yelpazede yaşlı haklarının korunması için uluslararası sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çocuk, engelli ya da kadın hakları örneklerinde olduğu gibi, sosyolojik dönüşümün ortaya çıkardığı yeni bir risk grubu olan yaşlı bireylerinde ulusal olduğu kadar uluslararası düzenlemeler ile korunmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu anlamda yaşlı bireylerin korunmasının uluslararası düzeyde öneminin anlaşılması ve sosyal adalet temelinde yaşlı haklarının inşa edilebilmesi için uluslararası sosyal politikanın gündeminde yer alması gerekmektedir.

Yaşlı haklarının gereken önemi kazanabilmesi için bazı öneriler şu şekildedir:

- 1- Yaşlı hakkının insan hakkı olarak görülmesi
- 2- Yaşlı haklarını yasal çerçevede tanımlayacak yaşlı hukukunun oluşturulması
- 3- Yaşlı hukukunun oluşturulması için uluslararası sözleşmelerin oluşturulması
- 4- Yaşlı haklarının korunması için geniş çerçevede uluslararası sosyal politikaların oluşturulması
- 5- Ulusal anlamda da sosyal adalet temelinde yaşlıların korunmasına yönelik sosyal politikaların oluşturulması
- 6- Yaşlı hakları ve yaşlı hukuku üzerine daha fazla akademik çalışmanın yapılması hak temelli adaletin oluşturulmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2007). Yaşlılık Olgusuna Nasıl Bakmalı. *Sosyoloji Yazıları 1*, İstanbul: Kızılelma Yayınları.
- Abay, A. R. (2020). Yaşlılar. *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet El Kitabı*. Ed: Meryem Serdar, Ankara: Grafiker Yayınları, 187-210.
- Arun, Ö. (2019). Dijital Kültürde Yaşlanma Antalya'da Konuşuldu. *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Uygulama Gazetesi*, Yıl: 39, <http://gorunumgazetesi.net/guncel/dijital-kulturde-yaslanma-antalyada-konusuldu>,
- Arun, Ö. ve Karademir Arun, B. (2011). Türkiye'de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 1515-1527.
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(53), 268-278.
- Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (4), 225-230.
- Erdoğan, G. (2008). Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı. *TBB Dergisi*, 77, 123-165.
- Eurostat (2020). Fertility Statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Fertility_statistics#Total_fertility_rate_and_age_of_women_at_birth_of_first_child, Erişim Tarihi: 20.03.2020.
- Evren, Ç. C. (2018). Hukukta Yaşlı ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetlerin İdare Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XXII (2), 137-183.
- Fredvang, M. ve Biggs, S. (2012). The Rights of Older Persons: Protection and Gaps Under Human Rights Law. *Social Policy Working Paper*, No. 16, Melbourne.
- Getzen, T. E. (1992). Population Ageing and Growth of Health Expenditures. *Journal of Gerontology*, 47(3), 98-104.
- Gonzalez-Eiras, M. Ve Niepelt, D. (2007). The Future of Social Security. *Working Papers*. Swiss National Bank, Study Center Gerzensee.
- Gökçek Karaca, N. (2019). Uluslararası İlke ve Standartlar Bağlamında Yaşlı Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*, 9(2), 255-274.
- Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2017). *Sosyal Güvenlik Hakkı Açısından Yaşlı Bakımı İsvç Modeli ve Uluslararası Belgeler Işığında Bir İnceleme*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık
- Görgün Baran, A. (2017). Türkiye'de Yaşlıların Dezavantajlı Konumu Kapsamında Yoksulluk ve Çalışma Yaşamına Katılım Düzeyleri. *Toplum ve Demokrasi*, 11 (24), 1-16.
- Güven, S. (2013). *Sosyal Politikanın Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Hürriyet (2019). Ülke Ülke Emeklilik Yaşları Açıklandı! En Erken Emekli Olunan Ülke. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-emeklilik-yaslari-aciklandi-en-erken-emekli-olunan-ulke-41090646/3>, Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (2015). 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm, Erişim Tarihi:20.03.2020.
- İstanbul Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi (2007). (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/29/GozdenGecirilmisAvrupaSosyalSarti.pdf>, Erişim Tarihi: 30.03.2020
- İstanbul Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi (2003). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>, Erişim Tarihi:19.03.2020.
- Jager, P. ve Schmidt, T. (2016). The Political Economy of Public Investment When Population is Aging: A panel Cointegration Analysis. *European Journal of Political Economy*, 43, 145-158.
- Oktay Koçoğlu, G. ve Bilir, N. (2002). *Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/33629/yaslanma-2002-uluslararasi-eylem-planı.pdf>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Phillipson, C. (2006). Ageing and Globalization: Issues for Critical Gerontology and Political Economy. *Ageing, Globalization and Inequality*, Ed: Jan Baars, (Çev: Suzan Yazıcı), New York: Baywood. 43-58.
- Resmi Gazete (2007). (Gözden Geçirilmiş) *Avrupa Sosyal Şartı*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070409-1.htm>, Erişim Tarihi: 30.03.2020.
- Sanz, I. Ve Velazquez, F. (2007). The Role of Ageing In The Growth of Government and Social Welfare Spending In The OECD. *European Journal of Political Economy*, 23(4), 917-931.
- Sidorenko, A. ve Walker, A. (2004). The Madrid International Plan of Action on Ageing: From Conception to Implementation. *Ageing and Society*, 24(2), 147-166.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TBMM (2003). *Milletlerarası Sözleşmeler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Onaylanması Hakkında Karar*. <https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>, Erişim Tarihi: 19.03.2020.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). Birleşmiş Milletler Yaşlı İlkeleri. Çev: Murat Öznaneci, <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/uluslararasi-mevzuat/>, Erişim Tarihi: 15.05.2020.
- Tepe, M. Ve Vanhuysse, P. (2009). Are Aging OECD Welfare States on the Path to Gerontocracy?: Evidence from Democracies, 1980-2002. *Journal of Public Policy*, 29 (1), 1-28.
- Tokol, A. (2013). *Uluslararası Sosyal Politika*. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Topgül, S. (2016). Çalışma Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı Mı Yaş Ayrımcılığı Mı?. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 36(2), 373-391.
- Topgül, S. (2019). Yaşlıların Sosyal Entegrasyonu Üzerine Bir Değerlendirme. III. *Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu Tam Metin Kitabı*, İstanbul.
- Topgül, S. (2020a). Değişen Demografik Düzene Göre Yaşlı Bireylere Yönelik Değişen Yiyecekler. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6 (32), 991-1005. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.540>
- Topgül, S. (2020b). Çalışma Yaşamında Yaşlı İşçilerin Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi*, Bolu.
- Topgül, S. (2020c). Türk Hukukunda Yaşlı Bakımının Hukuksal Temelleri. Ed: S. Topgül, *Sosyal ve İnsani Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler*, Karadağ: Ivpe Cetinje.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*. Geliştirilmiş 2. Basım. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2017). *Yaş Almış Öyküler*. Ankara: Elma Yayınevi.
- Tufan, İ. (2018). *Gerontolojik Söyleşiler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Uyar, L. (2006). *Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları, İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yanardağ, U. (2019). Yaşlılarla Hak Temelli Çalışma. *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet* içinde, Ankara: Nika Yayınevi. 171-189.
- Yang, Z., Norton, E. C. ve Stearns, S. C. (2003). Longevity and Health Care Expenditures: The Real Reasons Older People Spend More. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 58(1), 2-10.